

DUIZEND- EN MILJOENPOTEN (CHILOPODA EN DIPLOPODA) UIT ZUID-LIMBURG

III

door C.A.W. JEEKEL

DIPLOPODA (MILJOENPOTEN)

Van deze klasse kennen we thans vertegenwoordigers van 4 orden in Zuid-Limburg, voor de onderscheiding waarvan in eerste instantie verwezen moet worden naar de in 1953 gepubliceerde miljoenpoten-tabel. Enige sindsdien aan de lijst van inlandse soorten toegevoegde soorten werden in 1971 terloops vermeld.

GLOMERIDA

Van de oprollers bevatte de collectie maar weinig materiaal, doordat ze aanvankelijk voor pissebedden versleten en niet meegenomen werden. De twee totaal verschillende diergroepen lijken dan ook bedriegelijk veel op elkaar, maar zijn aan de hand van de in 1953 vermelde verschillen ook in het veld na enige oefening wel te onderscheiden.

1. *Glomeris marginata* (Villers). Vindplaatsen: 7, 28.

In de bossen van Zuid-Limburg is dit een algemene soort; meer naar het noorden in de provincie wordt ze zeldzamer, althans lokaler, terwijl ze in de Achterhoek en in het zuiden en oosten van de Veluwe weer betrekkelijk algemeen is.

2. *Glomeris intermedia* Latzel.

Deze soort komt in ons land uitsluitend in Zuid-Limburg voor, waar ze dikwijls tezamen met *marginata* in loofbossen te vinden is. Is echter zeldzamer.

CRASPEDOSOMATIDA

Met uitzondering van *Brachychaeteuma bradeae*

(Brölemann & Brade Birks) zijn tot nu toe alle inlandse soorten ook in Zuid-Limburg gevonden. Van *Brachychaeteuma* werd destijds een wijfje bij Geulhem gevonden, dat niet tot de soort te determineren is. Nadien werd geen nieuw Zuidlimburgs materiaal van dit geslacht bekend, zodat het nog niet duidelijk is welke soort hier voorkomt.

3. *Chordeuma sylvestre* C.L. Koch. Vindplaats: 23. Een zeldzame soort die hier en daar in de bossen van Zuid-Limburg werd gevonden, en overigens uit ons land alleen uit de omgeving van Roermond bekend is geworden.

4. *Microchordeuma gallicum* (Latzel). Vindplaats: 30.

Ook deze soort kennen we alleen uit de zuidelijke helft van de provincie Limburg. Ze is in Zuid-Limburg plaatselijk niet zeldzaam. De vindplaatsen 1, 2, 5, en 35c leverden alleen wijfjes op, die vermoedelijk ook tot de *gallicum* moeten worden gerekend, maar niet nader te determineren zijn.

5. *Microchordeuma voighti* Verhoeff.

Deze soort werd in 1953 als mogelijk inlands genoemd. Inmiddels is ze inderdaad gevonden, n.l. in een tuin in Amsterdam en in Zuid-Limburg op de St.-Pietersberg. In tegenstelling tot de voorgaande soort is deze nogal eens door de mens verslept en komt ze ook in sterk onder menselijke invloed staande biotopen voor. In Zuid-Limburg vermoedelijk wel inheems.

6. *Craspedosoma rawlinsii* Leach (= *simile* Verhoeff). Vindplaatsen: 1, 2, 3, 7, 10, 15, 20, 21, 23, 26, 29a, 32, 33.

Een door het gehele land op vrij vochtige plaatsen in open terrein of licht bos te vinden soort, die ook in

Zuid-Limburg blijkbaar algemeen voorkomt.

POLYDESMIDA

Alle inlandse soorten komen in Zuid-Limburg voor, behalve *Oxidus gracilis* (C.L. Koch) (= *Orthomorpha* g.) die als ingevoerde exoot alleen in verwarmde kassen te vinden is, een biotoop dat in Zuid-Limburg nog niet onderzocht werd.

7. *Brachydesmus superus* Latzel. Vindplaatsen: 2, 6, 19.

Een soort van open terrein en licht bos op vochtige grond, die plaatselijk soms zeer algemeen kan zijn. Komt door het gehele land voor, zowel in natuurlijke terreinen als in sterk onder menselijke invloed staande biotopen.

8. *Polydesmus testaceus* C.L. Koch. Vindplaatsen: 6, 10, 11b, 15, 17, 25b, 30.

In ons land alleen in Zuid-Limburg en daar vrij algemeen.

9. *Polydesmus angustus* Latzel. Vindplaatsen: 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11b, 12, 13, 15, 20, 21, 23, 24, 29a, 29b, 30, 31, 32, 35b, 35c, 35d.

Zoals reeds uit het aantal vindplaatsen blijkt is dit een van de meest algemene miljoenpoten in Zuid-Limburg, vooral in loofbossen en niet zelden tezamen met de voorgaande soort. Meer naar het noorden toe wordt ze snel zeldzamer maar komt nog voor bij Nijmegen. Is ook bekend van de westelijke helft van Noord-Brabant, en een enkele vondst nabij Den Haag. Laatstgenoemde vindplaats betreft zonder twijfel een geval van versleping.

10. *Polydesmus denticulatus* C.L. Koch.

Dit is een in ons land zeer algemene soort zowel van bossen, open terrein als cultuurgebieden. In Zuid-Limburg ook verspreid voorkomend, maar blijkbaar relatief zeldzaam.

11. *Polydesmus coriaceus* Porat. Vindplaats: 30.

In 1953 werd reeds verondersteld dat deze soort ook in ons land zou blijken voor te komen. Ze is inmiddels bekend geworden van enkele plaatsen in Gelderland en Limburg. Ten dele betreft het hier sterk onder menselijke invloed staande biotopen, maar in Zuid-Limburg is de soort ongetwijfeld inheems.

12. *Macrosternodesmus palicola* Brölemann.

Van deze soort werd sinds 1953, toen alleen Geulhem als Zuidlimburgse vindplaats kon worden opgegeven, geen nieuw materiaal gevonden. De zeer kleine afmetingen van het dier en de kwetsbaarheid voor uitdroging maken dat het zelden aan de bodemoppervlakte te vinden is. Vooral te zoeken op schaduwrijke plaatsen op vette, humusrijke bodem, zowel in natuurlijk milieu als sterk onder menselijke invloed staande biotopen.

13. *Ophiodesmus albonanus* (Latzel).

Ook deze soort wordt uiterst zelden gevonden en komt onder gelijke omstandigheden als de voorgaande voor. Uit Zuid-Limburg zijn thans enige vindplaatsen bekend.

14. *Stosatea italica* (Latzel) (= *Entothalassinum* i.). Volgens Heselhaus zou deze soort bij Valkenburg gevonden zijn. In 1953 veronderstelde ik dat het hier mogelijkwerijs om een verwisseling van vindplaats-etiketten zou zijn gegaan, daar *Stosatea italica* een typisch mediterrane soort is. Nieuw Nederlands materiaal is niet gevonden, ook niet bij de grondige inventarisatie van de St.-Pietersberg, zodat de opgaven uit ons land voorlopig nog twijfelachtig moet blijven.

JULIDA

Het merendeel van de in ons land voorkomende miljoenpoten behoort tot deze orde, die ook in Zuid-Limburg sterk vertegenwoordigd is. De ontbrekende soorten zijn voor een deel typisch gebonden aan sterk onder menselijke invloed staande bio-

topen, of ingevoerd en slechts op enkele plaatsen in ons land ingeburgerd (*Cylindroiulus apenninorum* (Brölemann), *Cyl. truncorum* (Silvestri), *Cyl. parisorum* (Brölemann & Verhoeff), *Cyl. britannicus* (Verhoeff), *Ophiulus pilosus* (Leach) (= *fallax* (Meinert))). Een aantal van hen kan ook in Zuid-Limburg blijken voor te komen. Enkele andere soorten zijn op grond van hun biotoop of geografische verspreiding niet (*Microiulus laeticollis* (Porat), *Chromatoiulus projectus* (Verhoeff) of nog wel (*Ommatoiulus sabulosus* (Linnaeus) (= *Schizophylum* s.)) in Zuid-Limburg te verwachten.

15. *Nemasoma varicorne* C.L. Koch (= *Isobates* v.). Vindplaatsen: 1, 3, 13, 14, 20, 23.

Een door het gehele land verspreid voorkomende soort, die naar het schijnt strikt gebonden is aan boomschors, waaronder ze dikwijls samen met *Proteroiulus fuscus* wordt gevonden. Was nog niet eerder uit Zuid-Limburg vermeld, zodat de nieuwe vindplaatsen een niet onaanzienlijke uitbreiding van de bekende verspreidingsgegevens betekenen.

16. *Choneiulus palmatus* (Nemec). Vindplaats: 9. Komt in ons land voornamelijk in sterk onder menselijke invloed staande biotopen voor, maar ook in meer natuurlijke terreinen met licht bos. Plaatselijk talrijk. In Zuid-Limburg waarschijnlijk wel inheems.

17. *Nopoiulus venustus* (Meinert).

Evenals de vorige soort verbreid in ons land voorkomend onder gelijke omstandigheden. Schijnt echter veel zeldzamer te zijn.

18. *Proteroiulus fuscus* (Am Stein). Vindplaatsen: 1, 9, 13, 14, 20, 23, 25c, 34.

Komt door het gehele land voor in loofbossen, zowel op droge als op vochtige bodem, vnl. in boomstompen en onder boomschors, maar ook in de strooisellaag. Vrijwel overal zeer algemeen, maar blijkbaar in Zuid-Limburg relatief iets zeldzamer.

19. *Boreoiulus tenuis* (Bigler). Vindplaatsen: 2, 15.

Vrij zeldzame soort van open terrein of licht bos op vette, kleiachtige of humusrijke grond, niet zelden in gezelschap van de volgende soort. Heeft vermoedelijk een overwegend subterrane leefwijze. Dikwijls in onder menselijke invloed staande biotopen.

20. *Blaniulus guttulatus* (Fabricius). Vindplaatsen: 14, 15, 25b.

Algemene soort, vooral van open terrein op vette grond. Als cultuurvolger plaatselijk in ons land zeer talrijk en dan soms schadelijk voor cultuurgewassen.

21. *Cylindroiulus vulnerarius* (Berlese).

In 1953 werd van deze soort als enige vindplaats in ons land Amsterdam opgegeven. Sindsdien is gebleken dat ze op verschillende plaatsen in het land in parken en tuinen voorkomt, kennelijk als cultuurvolger. Uit Zuid-Limburg zijn thans enige vondsten bekend geworden, die erop wijzen dat de soort althans daar wel inheems is. Heeft vermoedelijk een overwegend subterrane levenswijze, en wordt op grond daarvan slechts weinig gevonden.

Cylindroiulus ellingseni Verhoeff werd oorspronkelijk beschreven naar materiaal dat door Heselhaus bij Sittard was verzameld. In 1953 ging ik van de veronderstelling uit dat vermoedelijk een verwisseling van vindplaatsetiketten had plaats gevonden, en dat het materiaal uit Italië stamde. Op grond van de vondsten van *Cylindroiulus vulnerarius* en een nadere vergelijking van de oorspronkelijke beschrijving en tekeningen van *ellingseni* ben ik thans tot de conclusie gekomen dat de laatste vermoedelijk is gebaseerd op uitgedroogd en beschadigd materiaal van *vulnerarius*, zodat de naam *ellingseni* als synoniem van *vulnerarius* zou komen te vervallen.

22. *Cylindroiulus nitidus* (Verhoeff). Vindplaatsen: 2, 3, 11b, 15, 17, 23.

Vooral in het zuidelijk deel van Zuid-Limburg algemeen in loofbossen. Elders in ons land vrij zeldzaam

en lokaal, deels in biotopen onder menselijke invloed.

23. *Cylindroiulus coeruleocinctus* (Wood) (= *teutonicus* (Pocock)). Vindplaats: 11b.

Overal in Nederland op vette grond, vooral klei, in open terrein algemeen. Ook in Zuid-Limburg algemeen, maar overwegend in cultures (bieten, aardappelen, ect.).

24. *Cylindroiulus punctatus* (Leach) (= *silvarum* (Meinert)). Vindplaatsen: 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 11b, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 23, 25c, 26, 28, 30, 31, 34.

Dit is een van de meest algemene miljoenpoten in ons land, die vrijwel overal in loofbossen in de strooisellagen en vooral ook in rottend hout is te vinden. Behoort ook in Zuid-Limburg blijkbaar tot de veel voorkomende soorten.

25. *Cylindroiulus latestriatus* (Curtis) (= *frisius* (Verhoeff)).

Ook deze soort is een enkele maal in Zuid-Limburg gevonden, hoewel ze daar blijkbaar zeldzaam is. Ze is vooral in het duingebied zeer algemeen, maar heeft daarnaast tevens een duidelijke voorkeur voor synanthrope biotopen.

26. *Leptophyllum nanum* (Latzel).

Van deze soort zijn nog maar weinig vindplaatsen in ons land bekend geworden, waaronder enkele in Zuid-Limburg, waar ze wel als inheems beschouwd kan worden en lokaal, meestal samen met *Cylindroiulus nitidus*, voorkomt. Elders vermoedelijk alleen maar secundair door versleping.

27. *Jules scandinavicus* Latzel. Vindplaatsen: 11b, 12, 15, 17, 20.

In geheel Nederland algemeen in de strooisellaag van loofbossen, vooral op zandige bodem. In Zuid-Limburg verbreid maar betrekkelijk schaars.

28. *Leptoiulus belgicus* (Latzel).

Deze soort komt bij ons alleen in Zuid-Limburg

voor en is blijkbaar hier vrij zeldzaam.

29. *Leptoiulus kervillei* (Brölemann).

Een soort die nog niet eerder uit ons land werd vermeld, maar hier en daar in Zuid-Limburg, o.a. op de St.-Pietersberg blijkt voor te komen. Waarschijnlijk is ze, evenals *belgicus*, beperkt tot het krijtgebied. De in 1953 voor *Ophiulus fallax* (Meinert) opgegeven vindplaats Houthem had betrekking op enkele wijfjes die vermoedelijk tot *kervillei* gerekend moeten worden.

30. *Brachyiulus pusillus* (Leach) (= *littoralis* (Verhoeff)).

Komt door geheel Nederland voor, zowel in lichte bossen als in cultuurterrein. De soort is ook van diverse vindplaatsen in Zuid-Limburg bekend.

31. *Ommatoiulus rutilans* (C.L. Koch).

In 1953 werd het voorkomen van deze soort in ons land reeds verondersteld. Ze blijkt niet zeldzaam te zijn op de St.-Pietersberg en werd ook nabij Oud-Valkenburg gevonden.

32. *Tachypodoiulus niger* (Leach) (= *albipes* (C.L. Koch)). Vindplaatsen: 1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 11b, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 28, 29a, 30.

Een der algemeenste soorten van Zuid-Limburg die men vrijwel overal in loofbossen kan aantreffen. Elders in ons land komt de soort lokaal voor noordelijk tot in Twente en westelijk tot in westelijk Noord-Brabant. De vijfde orde van de Diplopoda die in Nederland voorkomt, de Polyxenida, heeft maar één representant, nl. *Polyxenus lagurus* (Linnaeus), die tot dusver op slechts enkele plaatsen in ons land werd gevonden, maar mogelijk ook in Zuid-Limburg is te vinden. Het zeer karakteristieke dier, dat zo op het oog meer op een keverlarve van de familie Dermestidae dan op een miljoenpoot lijkt, wordt voornamelijk onder schors van oude bomen aangetroffen.